

Rebala muinsuskaitseala inventeerimise lõpparuanne

Koostajad: Laura Ingerpuu ja Ly Renter

Muinsuskaitseamet 2023

Sissejuhatus

Rebala muinsuskaitseala hoonestuse inventeerimine viidi läbi eesmärgiga jaotada muinsuskaitsealal paiknevad hooned kaitsekategooriatesse vastavalt Kultuuriministri määrusele nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid.“ Inventeerimine on alusuuring Rebala muinsuskaitseala kaitsekorra koostamiseks ning hoonetele määratud kaitsekategooriad võivad avatud väljapaneku järgselt muutuda.

Muinsuskaitseala hoonete inventeerimine viidi läbi aastatel 2017-2020.

Inventeerimiste käigus koondati välitöödel ja arhiiviuuringutega kogutud andmed tabelisse, kus on toodud hoonete aadressid, lühikirjeldused ja ülevaated ajaloo, samuti kaitsekategooriate ettepanekud ja põhjendused. Kokkuvõtlik tabel on uuringuaruande lisa 1. Hoonete lühikirjeldused ja ajalooline ülevaade koos fotodega on sisestatud Kultuurimälestiste riiklikusse registrisse.

Inventuuri läbiviija poolt tehtud kaitsekategooriate ettepanekud vaadati üle Rebala muinsuskaitseala kaitsekorra koostamise töörühmas, kuhu kuulusid Laura Ingerpuu (Muinsuskaitseamet, ehituspärandi nõunik-analüütik), Anita Staub (Muinsuskaitseamet, ehituspärandi nõunik), Teet Sibrits (Jõelähtme Vallavalitsus, keskkonna ja kommunaalosakonna juhataja), Helen Sooväli-Sepping (Wiina talu pärandkultuuri ühing MTÜ), Tiia Välk (Vandjala külavanem, Jõelähtme vallavolikogu esindaja) ja Helena Kaldre (Muinsuskaitseamet, kaitsekorralduse spetsialist). Töörühma assisteeris Ly Renter (Muinsuskaitseamet, Harjumaa nõunik).

Inventeerimise lähtekohad

Vastavalt Kultuuriministri määrusele nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“ jagunevad muinsuskaitsealal asuvad ehitised kolme väärtusklassi:

- 1) A-kaitsekategooria;
- 2) B-kaitsekategooria;
- 3) C-kaitsekategooria.

A-kaitsekategooriasse kuuluv ehitis on vastavalt määrusele:

1) muinsuskaitseala või selle arengut iseloomustav ja/või selle ehitustraditsiooni kujundanud ja/või silmapaistva mõjuga väga väärtuslik ehitis. Kaitsekategooria määramisel võib arvestada arhitektuuriväärtust, linnaehituslikku mõju või kuulumist linnaehituslikku tervikusse, vanust, haruldust, tüüpilisust, autentsust ja sümboolset tähendust;

2) säilinud koos ehitusaegse ja põhimahus algupärase interjööri või hilisema arhitektuuriajalooliselt silmapaistva interjööri. Tööstushoone puhul on säilinud funktsioonile vastav algupärane sisseseade. Läbi uurimata, minimaalsete varasemate sekkumistega ning vähese olemasoleva teabega ajalooline ehitis, mille muude väärtuste kumulatiivsus võimaldab eeldada interjööri väärtuslikkust.

B-kaitsekategooriasse kuuluv ehitis on muinsuskaitseala iseloomustav ja/või selle ehitustraditsiooni kujundanud ja/või selle arengut mõjutanud ja/või silmapaistva mõjuga ehitis. Kaitsekategooria määramisel arvestatakse arhitektuuriväärtust, linnaehituslikku mõju, vanust, haruldust, tüüpilisust, autentsust ja sümboolset tähendust.

C-kaitsekategooriasse kuuluv ehitis on muinsuskaitsealal asuv ehitis, mis ei vasta käesoleva paragrahvi lõigetes 2 ja 3 kirjeldatud kriteeriumidele.

Rebala muinsuskaitseala hooneid kaitsekategooriatesse jagades peeti silmas, et Rebala muinsuskaitseala põhiväärtusteks on inimese ja looduse koosmõjul kujunenud pärandmaastik ning mitte niivõrd üksikud hooned ja neis säilinud interjöörid. Seetõttu otsustati Rebala muinsuskaitsealal A-kaitsekategooriat mitte määrata.

B-kaitsekategooria määramisel peeti silmas, et need oleks hooned, mis hoiavad muinsuskaitseala omapära ja väärtust, ning mille puhul on oluline nende säilitamine ja ajaloolist substantsi austav restaureerimine.

A-kaitsekategooria hooneid eristab B-kaitsekategooriast ainult see, et A puhul on säilinud väärtuslikud interjöörid või sisekonstruktsioonid ning muinsuskaitseameti loakohustus jääb kehtima ka siseruumides tööde tegemisel. B-kaitsekategooria hoonetel vabastatakse siseruumides ehitamine muinsuskaitseameti loakohustusest: st siseruumides konserveerimis-, restaureerimis- ja ehitustöödel jäävad kehtima vaid ehitusseadustiku nõuded.

C-kategooriasse määrati hooned, mis olulist muinsuskaitsealist väärtust ei oma ning mille autentsuse ja arhitektuurse ilme säilitamine muinsuskaitseala kontekstis ei ole tingimata vajalik, st neid saab lihtsamini ja üldjuhul suuremal määral ümber ehitada. C-kaitsekategooria hoonete puhul on plaanis uue kaitsekorraga loobuda muinsuskaitseameti tööde tegemise loa kohustusest ja muinsuskaitse eritingimuste andmisest, st hoone rekonstrueerimisel annab muinsuskaitseamet oma kooskõlastuse ainult linnavalitsuse ehitusloa või -teatise menetluses.

Inventeerimise läbiviimine

Rebala muinsuskaitseala hoonete inventeerimise viis läbi Muinsuskaitseameti Harjumaa nõunik Ly Renter.

Töö esimese etapina koostas Muinsuskaitseamet inventeerimise aluseks inventeerimistabeli külade kaupa, kuhu koondati andmeid hoonete kohta Maa-ameti registrist ja Ehitisregistrist. Esimeses etapis viis Ly Renter läbi arhiiviuuringud kasutades Riigi Statistika Keskbüroo Jõelähtme valla talundilehtede andmeid (ERA fond 1831) ja 1929. aasta andmeid hoonestuse kohta ning koostas iga hoonestatud kinnistu kohta inventeerimislehe.

Töö teine etapp hõlmas paikvaatlust kohapeal, mis tähendas hoonete ja kultuuriväärtuslike detailide samuti kogu kinnistu struktuuri pildistamist, kinnistu omanike intervjuerimist ja põhjalikumat hoone ja kinnistu ajaloo kirjapanemist (talude rajamise lugu, hoonete ehitus- ja ümberehitus aeg, kasutus, taluaia viljapuude- ja lillesordid). Paber kandjal inventeerimislehed asuvad Muinsuskaitseameti kontoris Pikk 2.

Kolmas etapp nägi ette hoonete fotode, kirjelduste, ajalooliste ülevaadete ning kaartide, esmaste kaitsekategooria ettepanekute kandmist Wordi-dokumendina vormistatud inventeerimislehtedele. Seejärel sisestati fotod, kirjeldused ja ajaloolised ülevaated ka

kultuurimälestiste registrisse Rebala muinsuskaitseala lehel olevatele krundipõhiste aadressidega alamlehtedele (nn jaotusobjektidele). Samuti lisati registris jaotusobjektidele krundi hoonestuse ajaloo seisukohast olulised krundiplaanid, muinsuskaitse eritingimused, ajaloolised projektid, vanad fotod ja muud hoonete ajaloo seisukohast olulise materjalid.

Kõiki inventeerija poolt tehtud hoonete kaitsekategooriate esmaseid ettepanekuid arutas Rebala muinsuskaitseala kaitsekorra koostamise töörühm.

Inventeerimistulemused

1) A-kaitsekategooriat Rebala muinsuskaitseala ühelegi hoonetele ei määratud.

2) B-kaitsekategooriasse tehti ettepanek määrata 291 hoonet või hooneosa, milleks peamiselt olid paekivist endised talu abihooned ja elamud ning Eesti Vabariigi ajal ehitatud puidust elumajad. B-kaitsekategooria hoone on pigem miljööväärtuslik hoone, mis on muinsuskaitsealal oluline oma mahu ja ajaloolise välisilme poolest. B-kaitsekategooria ettepanek tehti ka mõnede uuemate (II maailmasõja-järgsete) paekivist hoonete kohta, mis kannavad muinsuskaitseala väärtusi.

3) C-kaitsekategooriasse tehti ettepanek määrata 751 hoonet või hooneosa, millest enamus on pärast II maailmasõda ehitatud hooneid, samuti vähemväärtuslikud abihooned ning mõned tundmatuseni moonutatud või vähese taastamispotentsiaaliga vanemad hooned. Hinnang „C“ ei tähenda lammutusluba, kuid need hooned ei ole kihistus, mille kaitseks muinsuskaitseala on moodustatud. Muinsuskaitse seisukohast ei ole nende võimalikult autentsel kujul säilitamine eesmärgiks, küll aga tuleb ümberehitamisel järgida sobivust ajaloolisesse keskkonda.

Lisaks leidub Rebala muinsuskaitsealal mitmeid paekividest hoonete varemeks muutunud hooneid, millest on säilinud vaid üksikud müürijupid või välisseinad. Sellistele hoonetele otsustati kaitsekategooriat mitte määrata ning neid käsitletakse kultuuriväärtuslike objektidena, mille puhul on oluline ehitusmaterjali taaskasutamine, kuid nende asemele võib kavandada täiesti uued ehitised lähtudes kaitsekorras sõnastatud nõuetest.

Senise põhimääruse järgi olid kõik Rebala muinsuskaitsealal olevad hooned käsitletavad sisuliselt A-kaitsekategooria hoonetena, st muinsuskaitseameti luba oli tarvis töödeks nii eksterjööris kui interjööris. Võrreldes seni kehtinud põhimäärusega leevendatakse piiranguid kõikide seni muinsuskaitseala hoonete puhul. Enamiku hoonete kohta tehti ettepanek määrata neile C-kaitsekategooria ja vaid umbes 25% kogu muinsuskaitseala hoonetest määrati B-kaitsekategooriasse.

